

Kuusamon kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman liite lukuun 5 Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapsen kehitystä ja oppimista tuetaan lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Tuen tarpeen arvioinnin pohjana ovat havainnot lapsesta eri toimintaympäristöissä. Tiivis yhteistyö huoltajien ja varhaiskasvattajien kesken on lähtökohta tuen tarpeen arvioinnissa. Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen aikana sekä lapsen aloittaessa esiopetuksen. Riittävän aikaisella ja oikein kohdennetulla tuella voidaan edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Varhaiskasvatusta toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti.

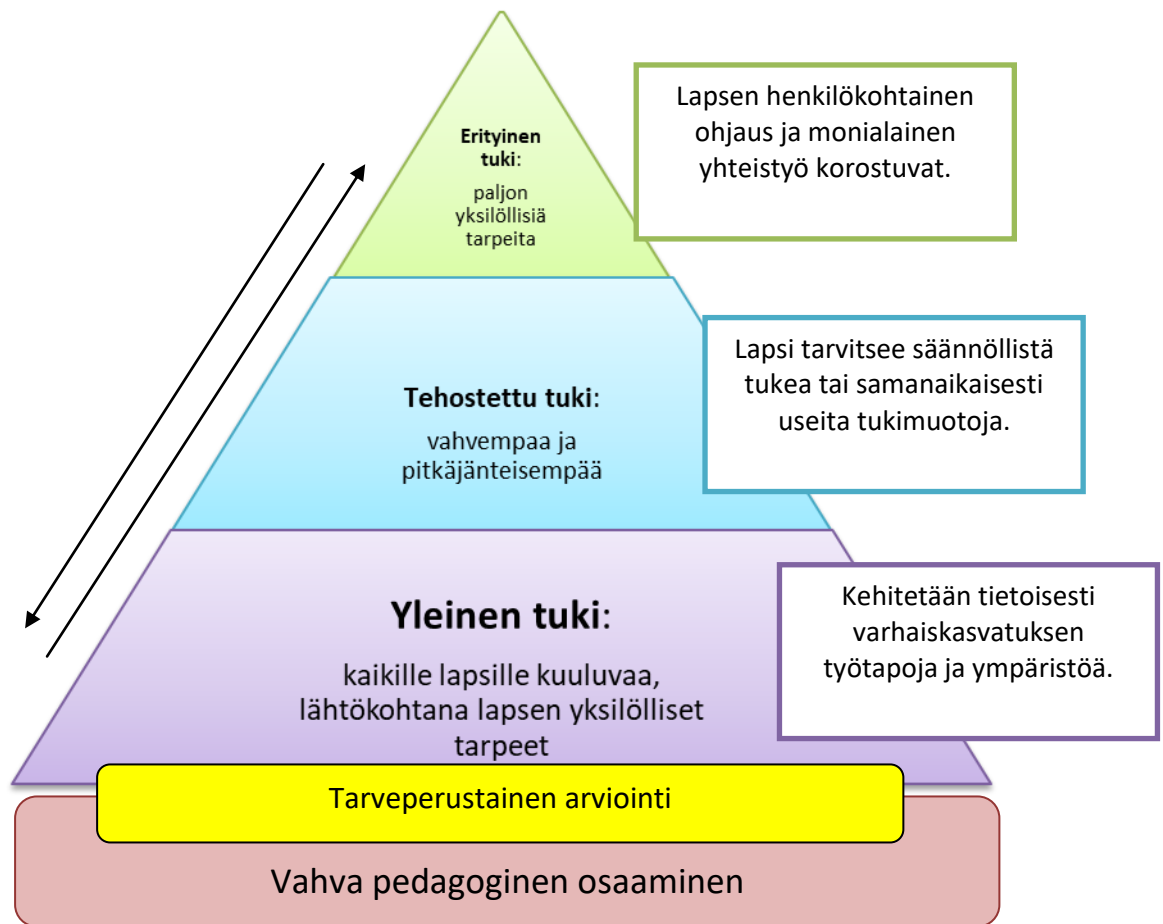
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Kehityksen ja oppimisen tuki on kiinteä osa laadukasta varhaiskasvatusta ja myös varhaiskasvatuksessa painotettavaa ennaltaehkäisevää, syrjäytymistä ehkäisevää ja hyvinvointia korostavaa työtettä. Tuen suunnittelun ja järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä kehitykseen ja oppimiseen liittyvät tuen tarpeet. Yhteistyö lapsen, huoltajan, varhaiskasvattajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kesken on erityisen tärkeää lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa, tuen suunnittelussa, toteuttamisessa ja sen arvioimisessa.

Pienen lapsen keskeiset toimintaympäristöt ovat koti ja varhaiskasvatus. Lapsen kehityksen ja oppimisen tukeminen on siten merkittävää juuri näissä ympäristöissä. Varhaiskasvatuksessa tuki järjestetään osana lapsen arkea ja päivittäistä varhaiskasvatustoimintaa yhteistyössä huoltajien kanssa. Tuen tarpeen havainnointi ja tuen antaminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työkuviensa ja vastuiden mukaan.

Varhaiskasvatuksessa kasvattajan tehtävänä on tukea jokaisen lapsen yksilöllistä kasvua, kehitystä ja oppimista. Jokaisella lapsella on oikeus tulla hyväksytyksi omana itsenään ja ryhmän jäsenenä. Lapsen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa pyritään aina lapsen itsetunnon ja oppimisen ilon vahvistamiseen onnistumisten kautta, mikä edistää oppimista ja hyvinvointia. Lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä tuetaan kannustamalla häntä ja antamalla mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa.

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään kolmiportaisesti (Kuvio 10).

Kuvio 10. Tuen muodot

5.1.1 Tuen portaat: Yleinen tuki

Yleinen tuki kuuluu kaikille lapsille. Se on jokapäiväistä, laadukasta varhaiskasvatustoimintaa. Yleisessä tuessa huomioidaan lasten yksilölliset erot kehityksessä, oppimisessa, temperamentissa ja kiinnostuksen kohteissa. Jokaisella lapsella on oikeus saada tukea kasvuunsa ja oppimiseensa. Yleisen tuen antaminen on koko henkilöstön tehtävä. Varhaiskasvatuksen henkilöstö kohtaa lapsen hyväksyen ja ymmärtäen. Lapsen kehitykseen kuuluu haastavia vaiheita. Tästä syystä lapsen normaalin kehityksen ja siihen liittyvien riskien tunteminen on tärkeää. Tämä edellyttää henkilöstön perusosaamisen ylläpitämistä ja vahvistamista sekä myönteistä suhtautumista kasvun ja kehityksen mahdollisuuksiin.

Kehityksen ja oppimisen tuki on ensisijaisesti lapsen perusosaamisen vahvistamista, jolloin huomio kiinnitetään varhaiskasvatusryhmän työtapojen ja oppimisympäristöjen kehittämiseen. Yleisen tuen tulee olla tasavertaista, oikea-aikaista ja riittävää. Lähtökohtana on kasvattajatiimin mahdollisuus säännöllisesti arvioida ja kehittää työtapojaan. Lapsen ja lapsiryhmän tarpeista käsin tarkastelun ja kehittämisen kohteena ovat esimerkiksi oppimisympäristö, kasvatus- ja

oppimismenetelmät sekä kuvien käyttö. Yleisen tuen toteutumisen arvioinnissa ja kehittämisessä painottuu varhaiskasvatuksen sisäinen yhteistyö kasvattajatiimien, toimintayksikön johtajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa.

Käytännön esimerkkejä **yleisestä** tuesta:

Jokapäiväisten, usein toistuvien tilanteiden hyödyntäminen ja arvostaminen opetuksessa

- pukemistilanteet, ruokailu, ulkoilu, päivälepo, siirtymätilanteet, leikki
- motoristen, sosiaalisten ja kielellisten taitojen harjoittaminen arjen tilanteissa
- suomi toisena kielenä -opetus (S2)
- oman toiminnan ohjaamisen ja itsesäätelyn tukeminen (kuvat, toiminnan sanoittaminen, yhteiset pelisäännöt)
- kasvattajien sensitiivisyys ja läsnäolo aikuisen ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa
- kasvattajien johdonmukainen toiminta

Turvallisuuden vahvistaminen

- yhdessä sovitut lapsiryhmän pelisäännöt
- turvataitojen opettaminen
- tunnetaitojen tukeminen (tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen)
- ennakointi (struktuurit, rutiinit, päiväjärjestykset, viikko-ohjelmat, tiedottaminen)
- kiusaamisen ennaltaehkäiseminen

Myönteinen kasvun tukeminen

- kehuminen, kiittäminen, kannustaminen, juhlistaminen
- yhteisen onnistumisen huomaaminen
- henkilökohtainen palkitseminen (helmipurkki, tarrataulu, muksuoppi)
- käyttäytymisen säätelyn menetelmiä (liikennevalot, kuvat, sarjakuvitus, kiva kaveri -kuvat)

Lapselle sopivien opetusmenetelmien ja toimintatapojen valitseminen

- lapsen iän, kehityksen ja kiinnostuksen kohteiden huomioiminen
- strukturoitu ja kuvitettu päiväjärjestys
- pienryhmätoiminta (kiinteät, vaihtelevat)
- fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen oppimisympäristö (leikinvalintataulu, kuvilla merkityt tilat, tilojen jäsentäminen kalusteilla, matoilla ja leikkipistein, vastuukasvattaja-järjestelyt, toiminnan porrastaminen, erityisavustajaresurssin käyttäminen)
- opetuksen strukturointi (havainnollistaminen, konkreettisuus esineillä ja kuvilla, monikanavaisuus liikkuen, leikkien eri aistien avulla)
- opetusmenetelmät (mallioppiminen, mallintaminen, riittävän toiston turvaaminen, monikanavaisuus, havainnollisuus, toiminnallisuus, leikki, vuorovaikutusleikki, KiLi- ja Kuttukerhot ja Nallematikka)

Kasvattajien yhteistyö

- yhteistyö huoltajien kanssa
- kasvattajien ammatillinen yhteistyö
- yhteistyö varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa
- yhteistyö neuvolan ja koulun kanssa
- yhteistyö muiden asiantuntijoiden kanssa

Päivittäistoiminnot

- ruokailu (monipuolinen ja terveellinen ravinto, lyhyen aikajakson ravintopäiväkirja, sapere)
- hygienia (kuivaksi oppiminen, wc-käynnit, käsienpesu)
- ulkoilu (riittävä ja turvallinen ulkoilu)
- lepo/uni (yksilölliset tarpeet, kuulokkeilla musiikin kuuntelu, painopeitto)

Yksilöllinen hoidon tarve

- pitkäaikaissairauksien rutiinihoito (säännöllinen lääkkeen antaminen, kuivan ihon rasvaaminen, eri allergioiden huomioiminen, tasapainossa olevan esim. diabeteksen ja epilepsian hoito)

5.1.2 Tuen portaat: Tehostettu tuki

Kun yleinen tuki ei riitä lapselle, tarvitaan tehostetumpaa tukea. Tehostettua tukea järjestetään lapselle, joka tarvitsee yksilöllistä tukea usealla kehityksen osa-alueella ja tuen tarve on jätävämpää ja pitkäaikaisempaa. Tehostettu tuki sisältää yleisen tuen muodot, mutta niitä tehostetaan, tarkennetaan, yksilöllistetään sekä toteutetaan vahvempana ja säännöllisempänä pidemmän aikaa.

Tehostettuun tukeen siirrytään sen jälkeen, kun on yhdessä lapsen huoltajien ja henkilökunnan kesken arvioitu ja todettu, että käytössä olleet yleisen tuen menetelmät eivät riitä lapsen tarpeisiin. Tuen tarve havaitaan kotona, varhaiskasvatuksessa tai muun asiantuntijan arviossa. Lapsen tehostetun tuen arviossa ja suunnittelussa ovat aina keskustelemassa vähintään lapsen huoltaja, varhaiskasvattaja sekä varhaiskasvatuksen erityisopettaja, mutta usein myös muita lasta kuntouttavia/tutkivia tahoja. Tehostetussa tuessa yhteistyö edellä mainittujen tahojen kesken tiivistyy.

Tässä vaiheessa täytetään pedagoginen arvio lomake. Varhaiskasvatuksen opettaja laatii moniammatillisessa yhteistyössä, pedagogisen arvion, jossa arvioidaan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen kokonaistilannetta sekä mahdollista tehostetun tuen tarvetta. Pedagogista arviota käsitellään yksittäistä lasta koskevassa tapaamisessa yhdessä huoltajien kanssa. Käsittelyn perusteella päätetään, siirtyykö lapsi tehostettuun tukeen vai jatkaako yleisellä tuella.

Pedagogisessa arviossa suunniteltu tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tehostetun tuen tarvetta seurataan ja arvioidaan säännöllisin väliajoin. Tehostettu tuki lopetetaan, kun tuen tarvetta ei enää ole ja lapsi palaa yleisen tuen piiriin. Tehostetussa tuessa

lapsen kehitystä ja oppimista tuetaan pedagogisilla ratkaisulla, välineillä ja toimintaympäristöä mukauttamalla. Tehostetun tuen vahvuuden mukaan arvioidaan mahdollinen kerroin, joka voi vaikuttaa varhaiskasvatusryhmän kokoon. Lapsen tuki voi olla yksilö- tai ryhmäkuntoutusta sekä erilaisia tutkimuksia ja terapiaa.

Käytännön esimerkkejä **tehostetusta** tuesta:

Lapselle sopivien opetusmenetelmien ja toimintatapojen valitseminen

- henkilökohtainen, kuvitettu struktuuri
- henkilökohtaiset koritehtävät päivittäin käytössä
- oppimisympäristön järjesteleminen (pelkistetyt materiaalit ja kalustus yms.)
- opetuksen strukturointi yksilöllisesti
- erityispedagogiset menetelmät, työtavat ja materiaalit (erityispedagogisen tiedon hyödyntäminen, erityisasiantuntijoiden ohjaamien työtapojen käyttäminen, apuvälineet ja yksilöllisen havainnoinnin materiaalit)
- puhetta tukevat kommunikointimenetelmät (lapsella henkilökohtainen kommunikointikansio tms. jatkuvassa käytössä)
- lapsen ohjaamisen yksilölliset ratkaisut

Jokapäiväisten, usein toistuvien tilanteiden hyväksi käyttäminen opetuksessa

- pukemistilanteet, ruokailu, ulkoilu, päivälepo, siirtymätilanteet: edellä mainittuihin tilanteisiin tarvitaan aikuisen ohjausta enemmän kuin lapsen ikätaso edellyttää, henkilökohtaiset kuvat, toimintojen sarjakuvitus

Perushoidollinen tuki: ruokailu, hygienia, ulkoilu, lepo/uni

- esim. laaja-alaisissa syömishäiriöissä (säännöllinen, moniammatillinen yhteistyö mm. ravitsemusterapeutin kanssa)
- lapsen tuki edellyttää henkilökunnalta jatkuvaa huolenpitoa, seuranta jne.
- yksilölliset järjestelyt päivälevon aikana
- karkailevan lapsen valvonta

Yksilölliseen hoidon tarpeeseen vastaaminen, esim. joidenkin pitkäaikaissairauksien hoito

- jatkuvaa, huolellista ja hyvin suunniteltua valvontaa ja hoitotilanteisiin liittyvää harkintaa vaativan sairauden hoito, esim. hiljattain todettu tai vaikeahoitoinen diabetes tai epilepsia
- ikään nähden paljon auttamisen tarvetta esim. wc-toiminnoissa (mm. katetrointia)

5.1.3 Tuen portaat: Erityinen tuki

Erityisestä tuesta on kysymys silloin, kun lapsella on kokoaikaisen, jatkuvan, laaja-alaisen ja yksilöllisen tuen tarve, tai tuen tarvetta on useammalla kehityksen osa-alueella, tai jollakin alueella tuen tarve on erittäin suuri. Erityisen tuen piiriin voivat kuulua esimerkiksi vaikeavammaiset lapset

ja lapset, joilla on laajat neurologiset pulmat tai vaikeat tunne-elämän häiriöt. Erityisessä tuessa voivat olla käytössä kaikki tuen muodot.

Varhaiskasvatuksessa erityinen tuen edellytyksenä on aina monialainen yhteistyö, jossa huoltajat ovat osallisina. Lapsen erityisen tuen arvioissa ja suunnittelussa hyödynnetään psykologisia tai lääketieteellisiä tutkimuksia pedagogisen tuen järjestämisen pohjaksi. Erityisen tuen tarpeen arviointi ja tuen suunnittelu edellyttävät erityispedagogista osaamista sekä monialaista yhteistyötä.

Suunniteltu tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Suunnitelman sisältöjä ja toteutumista arvioidaan säännöllisesti. Erityisen tuen päätös voidaan purkaa, jos tuen tarvetta ei enää erityisen tuen portaan edellytysten mukaisesti ole. Lapsi palaa ensin tehostetun tuen portaalle.

Käytännön esimerkkejä **erityisestä** tuesta:

- henkilökohtaisen avun ja ohjaamisen tarve on lähes kokoaikaista
- henkilöstömitoituksessa on huomioitu kokoaikainen avun ja ohjauksen tarve
- käytössä on paljon erilaisia apuvälineitä
- käytössä on yksilölliset puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät
- henkilökunta huolehtii päivittäin vaativista hoitotoimenpiteistä

5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana

Varhaiskasvatushenkilöstö on yhteydessä huoltajaan, jos lapsella ilmenee haasteita oppimisessa tai kehityksessä tai herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Yhteistyötä tehdään säännöllisesti esim. päivittäisten tapaamisten ja puheluiden välityksellä. Huoltajat osallistuvat lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan kerran toimintakauden aikana sekä tarvittaessa useammin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa on lapsen oma osuus, johon kirjataan lapsen ajatuksia ja toiveita. Lapsi itse osallistuu yhteistyöhön omien edellytystensä mukaisesti ja tilanteen vaatimalla tavalla.

Varhaiskasvatushenkilöstö tiedottaa huoltajia lasta koskevan tiedon käsittelystä (esim. tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta ja salassapidosta) sekä tuen tasoista ja tukimuodoista. Tiivis yhteistyö huoltajien ja muiden yhteistyötahojen kanssa edesauttaa tuen tavoitteiden saavuttamista parhaalla mahdollisella tavalla.

Huoltajan ja monialaisen verkoston kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu, kun lapsella on tehostetun tai erityisen tuen tarve. Lapsen yksilöllisiä tavoitteita arvioidaan tällöin säännöllisemmin, vähintään kaksi kertaa toimintakauden aikana. Mikäli lapsen lähiajan tavoitteet laaditaan esimerkiksi Varsu- tai Portaati-arviointimenetelmän kautta, tapaamisia on useammin.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja on alueensa jokaisen varhaiskasvatusryhmän kasvattajatiimin jäsen. Hän käy lapsiryhmissä ja osallistuu kasvattajatiimien kasvatuskeskusteluihin aina tarvittaessa. Yhteisenä työn tavoitteena on lapsen ja lapsiryhmän hyvinvointi sekä kehityksen ja oppimisen edistäminen ja tukeminen niin yleisen, tehostetun kuin erityisen tuen vaiheissa.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimii useampien monialaisten työryhmien jäsenenä, mikä tukee yhteistyötä eri toimijoiden kesken.

Paikallisella monialaisella verkostolla tarkoitetaan neuvolan, perheneuvolan, lapsiperheiden sosiaalityön, kotipalvelun, vammaisten lasten palvelun, lastensuojelun ja koulun työntekijöitä. Kuusamossa tällainen monialainen verkosto lapsen tuen suunnitteluun, arviointiin ja seurantaan on mm. neuvolatyöryhmä, johon tarpeen mukaan kutsutaan jäseniä eri verkostoista.

Varhaiskasvatukseen on lisäksi luotu toimintamallit yhteistyön vahvistamiseksi neuvolan sekä lastensuojelun kanssa (ks. luku 3.3). Toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen on esitelty luvussa 3.3.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Kasvun ja oppimisen tuen suunnittelun lähtökohtana on lapsen tutustuminen, huoltajan kuuleminen ja keskustelu yhdessä monialaisen kasvattajatiimin kanssa. On tärkeää, että lapsi saa tukea niin kotona, varhaiskasvatuksessa kuin muissakin toimintaympäristöissä.

Tuen toteuttamisessa hyödynnetään pedagogisia, rakenteellisia ja hyvinvointia tukevia toimenpiteitä tai ratkaisuja. Hyvä vuorovaikutus lapsen kanssa ja lasten kesken, vertaisryhmän hyödyntäminen ja arjen selkiyttäminen luovat raamit lapsen kasvun ja oppimisen tuen toteutukselle arjen kaikissa tilanteissa. On tärkeää kiinnittää huomiota koko lapsiryhmän hyvinvointiin tukemalla lasten emotionaalista ja sosiaalista kehitystä. Kaikkien lasten osallisuus ja osallistuminen omassa lapsiryhmässä on tärkeää.

Pedagogisia ratkaisuja ja työtapoja ovat mm. pienryhmätoiminta, ryhmien joustava muuntelu, lapsen ohjaus, oppimisympäristön muokkaaminen, selkeä päiväjärjestys, toiminnan suunnitelmallinen eriyttäminen, varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuki, tulkitsemis- ja avustamispalvelut, kielen ja kommunikoinnin tukeminen esimerkiksi kuvien ja viittomien avulla sekä muiden erityisten apuvälineiden käyttö, unohtamatta tieto- ja viestintäteknologiaa.

Rakenteelliset ratkaisut voivat olla esimerkiksi henkilöstön tai ryhmän lasten määrään liittyviä järjestelyjä. Kuusamossa on joissakin päiväkodeissa tehty ratkaisuja lapsiryhmien pienentämiseksi siten, että 3-5-vuotiaiden kokopäiväryhmät on jaettu pienempiin yksiköihin. Kun lapsi saa suosituksen kuntouttavaan varhaiskasvatukseen, kiinteä yhteistyö huoltajien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kesken on tärkeää sopivan hoitopaikan löytymiseksi.

Hyvinvointia tukevat järjestelyt voivat puolestaan tarkoittaa esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antamaa konsultaatiota. Myös Lapset puheeksi -menetelmä on käytössä Kuusamon varhaiskasvatuksessa ja Lapset puheeksi -keskustelua tarjotaan kaikkien 2-vuotiaiden lasten huoltajille sekä tarvittaessa lapsen elämän muutostilanteissa.

5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Kun lapsi tarvitsee tukea kehitykselleen ja oppimiselleen, hänelle laaditut kehityksen ja oppimisen tavoitteet kirjataan varhaiskasvatussuunnitelmaan. Suunnitelman laadintaan osallistuvat lapsen huoltaja, varhaiskasvattaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja sekä mahdolliset terapeutit ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijat, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää ja huoltajien suostumuksella muut toimijat.

Varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tarkastellaan lapsen kasvua ja oppimista kokonaisvaltaisesti, konkretisoidaan tuen tarve ja kirjataan tavoitteet ja keinot lapsen tukemiseksi. Samalla sovitaan vastuista ja työnjaosta, seurannasta ja arvioinnista. Varhaiskasvatussuunnitelma siirretään tulevaan hoitopaikkaan lapsen vaihtaessa varhaiskasvatusyksikköä, muuttaessa paikkakunnalta toiselle tai lapsen aloittaessa esiopetuksen. On tärkeää, että lapsen oikea-aikainen tuki säilyy muutoksista huolimatta.

5.5 Maahanmuuttajalapsi varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen tullessa maahanmuuttajalapsi ohjataan inklusio-ajattelun mukaisesti varhaiskasvatussyksikköön.

Lapselle tehdään varhaiskasvatussuunnitelma yhdessä huoltajien kanssa. Lapsi ei ole automaattisesti tehostetun tuen portaalla, vaan hänen kehitystä ja oppimisen tukea annetaan yleisen tuen keinoin. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää, miten lapsen kotiutumista tuetaan ryhmässä yksilökohtaisesti (mm. ryhmäkoko, avustaja jne.).

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuen tarvetta arvioidaan säännöllisesti ja lapsen kielen kehitystä seurataan. Lapsi voidaan siirtää tehostettuun tukeen luvun 5.1.2 toimintamallin mukaisesti, jos suomen kielen oppiminen ei ole edistynyt ja lapsi tarvitsee kehitykseen ja oppimiseen tukea pedagogisen arvion jälkeen.

5.6 Yksityinen varhaiskasvatus

Kuusamon kaupunki myöntää palvelusetelien kautta perheille mahdollisuuden osallistua yksityisen varhaiskasvatuspalveluntuottajan palveluun. Yksityinen palveluntuottaja, joka on hyväksytty varhaiskasvatuspalveluntuottajaksi, sitoutuu toiminnassaan toteuttamaan Kuusamon kaupungin Varhaiskasvatussuunnitelmaa ja Palvelusetelin sääntökirjaa. Palvelusetelin sääntökirjaan on kirjattu yksityisen palveluntuottajan yleisen, tehostetun ja erityisen tuen toteuttamisesta. Pääsääntöisesti yksityinen palveluntuottaja toteuttaa omassa toiminnassaan Kuusamon kaupungin lapsen kehityksen ja oppimisen linjauksia.